

УДК 001.8:796.032(100)''5'':796.032(476)''5''

Метадалогія распрацоўкі перыядызацыі развіцця міжнароднага і беларускага алімпійскага руху

У.М. СТАРЧАНКА

Прад'яўляецца метадалагічны інструментарый для распрацоўкі перыядызацыі алімпійскага руху. На падставе дрэва якасных і колькасных сутнасных крытэрыяў прапануецца класіфікацыя перыядаў развіцця міжнароднага, нацыянальнага і рэгіянальнага алімпійскага руху. Акрамя таго, у сістэмнай узаемасувязі разгледжаны паняцці: рух, алімпійскі рух, развіццё алімпійскага руху.

Ключавыя словы: метадалогія, алімпійскі рух, перыядызацыя, развіццё алімпійскага руху, міжнародны алімпійскі рух, нацыянальны алімпійскі рух, беларускі алімпійскі рух.

The author gives the methodology of Olympic movement chronology. On the basis of qualitative and quantitative criteria there is suggested the classification of periods of International, National and Regional Olympic movement development. Besides the notions "movement", "Olympic movement", "Olympic movement development" are defined in the article in their system interrelation.

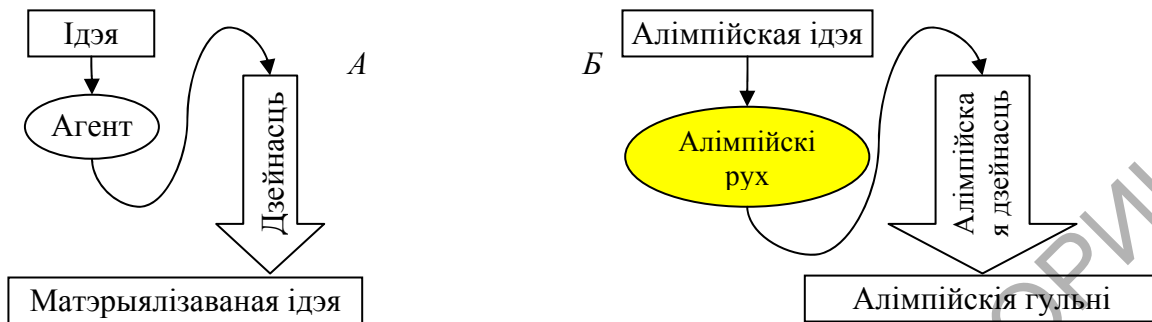
Keywords: methodology, Olympic movement, chronology, Olympic movement development, International Olympic movement, National Olympic movement, Belarusian Olympic movement.

Даследаванне алімпійскага руху непазбежна ставіць задачу распрацоўкі класіфікацыі перыядаў яго развіцця, або задачу распрацоўкі перыядызацыі яго развіцця. Абраная пры гэтым метадалогія распрацоўкі мае надзвычай важнае значэнне для вынікаў такой работы. У працэсе распрацоўкі перыядызацыі мы зыходзілі з дзейнаснай пазіцыі і выкарыстоўвалі агульнавядомыя метады даследавання: метады аналізу навукова-метадычнай літаратуры, метады тэарэтычнага аналізу і сінтэзу, метады тэарэтычнага мадэлявання [1]. Пры гэтым нам было неабходна вырашыць шэраг задач: а) вызначыць прадмет перыядызацыі ў тэарэтычным плане; б) выбраць крытэрыі класіфікацыі; в) правесці пошук, аналіз і сістэматызацыю факталагічнага матэрыялу, які тычыцца дзейнасці міжнароднага і нацыянальнага алімпійскага руху; г) адабраць і ўпарадкаваць факталагічны матэрыял ў адпаведнасці з абранымі крытэрыямі класіфікацыі; д) пабудаваць тэарэтычны канструкт (перыядызацыю), яго лінгвістычна і, пры неабходнасці, візуальна аформіць. Аднак прад'явілі выкарыстаную намі метадалогію распрацоўкі перыядызацыі развіцця алімпійскага руху больш падрабязна.

У аснову перыядызацыі зусім натуральна быў пакладзены фактар часу, бо час – неад'емны атрыбут дзейнасці, а рух як раз ёй і займаецца. Дзейнасць спараджае час, і квант дзейнасці ёсць адзінка для вымярэння часу. Таму ўсе артэфакты дзейнасці (факталагічны матэрыял) размеркаваны ў часе і прывязаны да яго восі. Аднак адбор і ўпарадкаванне факталагічнага матэрыялу мусіць рабіцца на падставе абранага даследчыкам крытэрыю. Крытэрыі дазваляе напоўніць адабраным на яго падставе факталагічным матэрыялам створаны даследчыкам тэарэтычны канструкт (перыядызацыю) і гэтым самым яго абгрунтаваць, прывязаць да рэальнасці. Зразумела, што крытэрыі не павінен быць выпадковым, несістэмным, інакш і перыядызацыя атрымаецца не сістэмнай, а эклектычнай. Крытэрыі павінен вынікаць з таго тэарэтычнага канструкта, якім даследчык карыстаецца пры распрацоўцы перыядызацыі. Сутнасны (анталагічны) крытэрыі вынікае з тэарэтычнай мадэлі алімпійскага руху, якім карыстаецца даследчык.

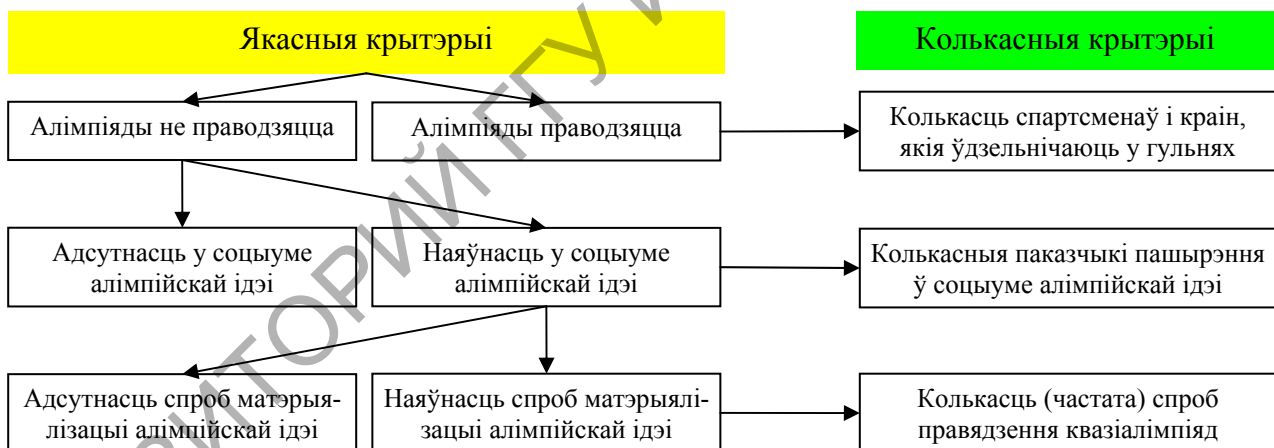
У дзейнасным падыходзе сацыяльны рух – гэта носьбіт дзейнасці, пасярэднік паміж ідэяй і яе матэрыялізацыяй, бо дзейнасць разглядаецца як працэс матэрыялізацыі ідэі (малюнак 1). Адсюль галоўным якасным вынікам (індыкатарам і крытэрыем) дзейнасці міжнароднага алімпійскага руху з'яўляецца факт правядзення (неправядзення) алімпійскіх гульняў. У выпадку правядзення алімпіяды галоўнымі колькаснымі паказчыкамі эфектыўнасці дзейнасці алімпійскага руху (як руху сацыяльнага) з'яўляюцца колькасць спартсменаў-удзе-

льнікаў і краін-удзельніц гульніў. Што тычыцца крытэрыяў для распрацоўкі перыядызацыі развіцця нацыянальнага руху як элемента руху міжнароднага, то галоўным якасным крытэрыем з’яўляецца факт удзелу (няўдзелу) нацыянальнай каманды ў алімпіядах, а колькасным паказчыкам – колькасць спартсменаў, якія прынялі ўдзел у тых ці іншых гульнях.

Малюнак 1 – Дзейнасць як працэс матэрыялізацыі ідэй пры пасярэдніцтве агента дзейнасці (А); алімпійскі рух як носьбіт алімпійскай дзейнасці, пасярэднік паміж алімпійскай ідэяй і яе рэальным ўвасабленнем, якое адбываецца падчас алімпіяд (Б)

Да іншых сутнасных крытэрыяў, якія непазбежна выходзяць на першы план пры перыядызацыі развіцця алімпійскага руху, у тая часы, калі алімпіяды не праводзяцца, можна аднесці якасны крытэрыі наяўнасці (адсутнасці) ў соцыуме алімпійскай ідэі, а таксама наяўнасці (адсутнасці) спроб яе матэрыялізацыі праз арганізацыю квазіалімпіяд, і колькасны – ступень пашырэння ў соцыуме, ступень актуалізацыі алімпійскай ідэі, колькасць і частата спроб яе матэрыялізацыі праз правядзенне разнастайных гульніў на ўзор алімпійскіх. Дрэва якасных і колькасных сутнасных крытэрыяў, якія выкарыстоўваліся для распрацоўкі перыядызацыі развіцця міжнароднага алімпійскага руху, паказана на малюнку 2.

Малюнак 2 – Дрэва сутнасных крытэрыяў, якія выкарыстоўваліся для распрацоўкі перыядызацыі развіцця міжнароднага алімпійскага руху

Акрамя таго, пры распрацоўцы перыядызацыі ўлічваліся і знешнія фактары, якія значна ўплывалі і ўплываюць на эфектыўнасць дзейнасці алімпійскага руху. Сярод гэтых фактараў найперш вылучаецца фактар палітычны, бо алімпійскі рух дзейнічае ў канкрэтных геапалітычных умовах, якія могуць не толькі спрыяць яго дзейнасці, але і спараджаць крызісы развіцця накшталт тых, якімі ў XX стагоддзі суправаджаліся дзве сусветныя вайны, калі алімпійскія гульні правесці не ўдалося.

Застаецца дадаць, што ў аснову перыядызацыі былі пакладзены катэгорыі дзейнасці, развіцця, руху і алімпійскага руху, якія трэба было досыць канкрэтна акрэсліць ў сутнасным і сэнсавым планах. Факталагічнай асновай перыядызацыі сталі вядомыя нам ключавыя падзеі і даты з гісторыі развіцця міжнароднага і нацыянальнага алімпійскага руху. Спецыфіка перы-

ядызацыі развіцця алімпійскага руху Гомельшчыны задавалася ключавымі падзеямі і датамі ў гісторыі яго станаўлення і існавання, а таксама яго прыналежнасцю да руху нацыянальнага.

У паняцці «рух» (сацыяльны рух) ёсць пэўны дуалізм. З аднаго боку, рух – гэта масавая грамадская дзейнасць, якая праследуе нейкую мэту. А з другога боку, рух – гэта аб’яднаная адной мэтай людзі, якія ажыццяўляюць дзейнасць па рэалізацыі мэты. Прычым абодва вызначэнні адрозніваюцца тым, што трымаюць у фокусе розныя (але ўзаемазвязаныя) бакі разглядаемай намі цэласнай з’явы, бо сацыяльная дзейнасць ажыццяўляецца людзьмі, і менавіта людзі з’яўляюцца носьбітамі (агентамі) дзейнасці. Першае вызначэнне ўказвае на сутнасць з’явы – дзейнасць, а другое – на носьбіта дзейнасці (людзей).

Такім чынам, з аднаго боку, *алімпійскі рух* – гэта масавая свядомая дзейнасць людзей, накіраваная на рэалізацыю ў соцыуме алімпійскай ідэі, а з другога – аб’яднанне ахопленых алімпійскай ідэяй людзей, якія ажыццяўляюць дзейнасць, накіраваную на яе (ідэі) рэалізацыю. Кажучы інакш, алімпійскі рух у’яўляе сабой разгорнутую ў часе і накіраваную пераважна на соцыум дзейнасць носьбітаў алімпійскай ідэі. Функцыянальна алімпійскі рух займаецца рэалізацыяй у соцыуме алімпійскай ідэі, чым і займаюцца яе актыўныя носьбіты праз ажыццяўленне алімпійскай дзейнасці. Па сваёй сутнасці рух з’яўляецца правадніком алімпійскай ідэі ў соцыуме.

Гістарычна алімпійскі рух узнік і развіваўся як алімпійская дзейнасць алімпійцаў. Аднак логіка развіцця вяла не толькі да ўскладнення і дыферэнцыяцыі відаў і накірункаў алімпійскай дзейнасці, але і ўскладнення і дыферэнцыяцыі яе носьбітаў. Таму на цяперашні час акрамя пазіцыі алімпійца ў сацыяльнай структуры ўдзельнікаў алімпійскага руху можна вылучыць некалькі сервісных роляў-пазіцый: педагог, арганізатар, заўзятар, журналіст, навуковец, метадыст, спонсар, урач... Кожны з іх займаецца абслугоўваннем тых ці іншых аспектаў дзейнасці руху з мэтай павышэння яго эфектыўнасці. Прычым алімпійскі рух, як і любая масавая дзейнасць людзей, мае сваю арганізацыйную структуру: шараговія ўдзельнікі, актывісты і лідэры рознага ўзроўню па неабходнасці ствараюць арганізаванасці кшталту груп, секцый, таварыстваў, камітэтаў, федэрацый, аб’яднанняў, а таксама інстытуцыі для падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі кадраў актывістаў і функцыянераў... [5]

Акрамя таго, у працэсе развіцця алімпійскага руху адбываецца дыферэнцыяцыя алімпійскай дзейнасці на асобныя віды і накірункі, што, між іншым, ёсць прамое сведчанне наяўнасці развіцця. Якраз з дыферэнцыяцыяй і звязана ўзнікненне ўсё новых сацыяльных роляў-пазіцый удзельнікаў руху. Менавіта праз дыферэнцыяцыю накірункаў алімпійскай дзейнасці рух ускладняецца і пашыраецца. Аднак у гэтым працэсе хаваецца небяспека, звязаная з тым, што ўнутры алімпійскай дзейнасці, побач з асноўнай спартыўнай (трэніроўча-спаборніцкай) дзейнасцю, якая складае яе ідэйна-сэнсавы стрыжань, з’яўляецца ўсё больш дзейнасцей-канкурэнтаў, якія спрабуюць яе сабой падмяніць. Нешта падобнае цяпер адбываецца з камерцыйным напрамкам у алімпійскай дзейнасці, які рэальна прэтэндуе на ролю дамінанты. Аднак, калі цэнтральным стрыжнем алімпійскай дзейнасці сапраўды стане дзейнасць камерцыйная, а не спартыўная, то гэта будзе азначаць канчатковае перараджэнне алімпійскага спорту ў «алімпійскі» цырк, дзе галоўная мэта – зарабіць грошы, а правядзенне алімпійскага шоу (псеўдаспаборніцтваў) – сродак дасягнення мэты. Вось чаму захаванне анталагічнай сутнасці алімпійскага руху, яго ідэйна-дзейнаснай асновы – адна з важнейшых задач для яго арганізатараў-кіраўнікоў і ўдзельнікаў.

Што тычыцца катэгорыі развіцця, то яна мае шмат вызначэнняў, з якіх нам найбольш адэкватным падаецца наступнае: развіццё – гэта працэс структурна-функцыянальнага ўскладнення сістэмнага аб’екту, якое суправаджаецца захаваннем ім сваёй анталагічнай сутнасці нягледзячы на набыццё аб’ектам новых (эмерджэнтных) якасцей. Адсюль *развіццё алімпійскага руху* мы вызначым як мэтанакіраваны і незваротны працэс колькаснага і якаснага павышэння эфектыўнасці алімпійскай дзейнасці, звязаны са структурна-функцыянальным ускладненнем алімпійскага руху, алімпійскай культуры і паглыбленнем алімпійскай ідэі без страты іх (ідэі, руху і самой дзейнасці) анталагічнай сутнасці.

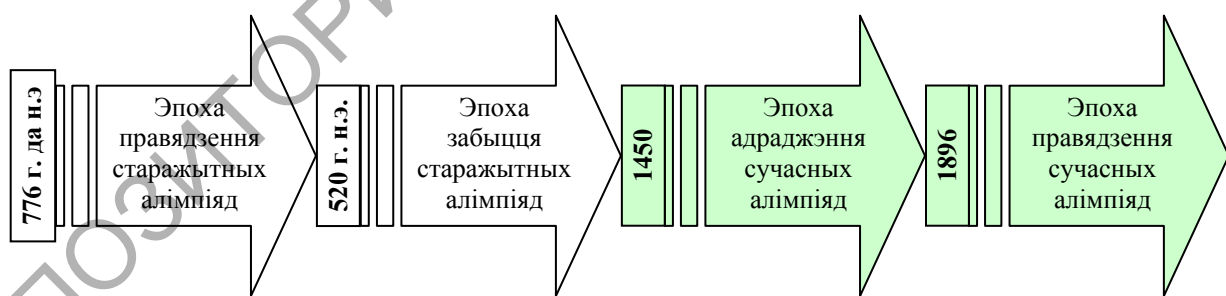
Аднак развіццё алімпійскага руху адбываецца ў часе, які выступае як важнейшы атрыбут дзейнасці, і таму алімпійскі рух непазбежна мае сваю храналогію. Акты, падзеі, факты

яго развіцця прывязаны да восі часу. Такім чынам, факты, звязаныя з колькаснымі і якаснымі трансфармацыямі алімпійскага руху, мусяць быць пакладзены ў аснову перыядызацыі яго развіцця. Напрыклад, «эпоха адраджэння сучасных алімпіяд» у развіцці сучаснага алімпійскага руху можа быць акрэслена межамі 1450–1896 гг. Прычым выбар дат тлумачыцца наступным чынам. 1450 год можа лічыцца годам рэанімацыі алімпійскай ідэі пасля многіх стагоддзяў забыцця ў часы сярэднявечча.

Адраджэнне алімпійскага руху сучаснасці адбылося ў выніку працяглага працэсу, які складаўся з серыі няўдалых спроб. Любая ідэя можа быць успрынята і матэрыялізавана грамадствам у той ступені, у якой яна запатрабавана палітычнымі, эканамічнымі і сацыякультурнымі ўмовамі яго існавання. Вось чаму ў часы сярэднявечча алімпійскія ідэалы не ўспрымаліся актуальна і не мелі шансаў на практычную рэалізацыю. Аднак з надыходам новых часоў сітуацыя пачала мяняцца. Неабходнасць адраджэння алімпійскай ідэі ўпершыню пачала адчувацца ў эпоху еўрапейскага Рэнэсансу, і ў 1450 годзе адбылася першая вядомая нам згадка пра старажытныя алімпіяды ў новым культурным кантэксце. Яна належала пярэ італьянскага палітыка М. Палмеры, які ў названым годзе скарыстаў вобразы антычных алімпіяд у дыскусіі з нагоды падзелу ўладных паўнамоцтваў паміж італьянскімі гарадамі-дзяржавамі, Ватыканам і феадальнымі ўладамі [3].

1896 год – год правядзення першай сучаснай алімпіяды ў Афінах – натуральным чынам завяршае эпоху адраджэння алімпіяд і пачынае эпоху правядзення (маніфестацыі) сучасных алімпіяд, эпоху актуальнага існавання алімпійскага руху як ідэйна-сацыяльна-культурнага феномена сучаснасці, што праяўляецца ў рэгулярным правядзенні алімпійскіх гульняў. Названая эпоха працягваецца па цяперашні час і скончыцца тады, калі скончыцца практыка правядзення сучасных алімпійскіх гульняў (або пад гэтай назвай пачнецца правядзенне зусім іншых мерапрыемстваў, якія не будуць непасрэдна звязаныя з алімпійскай ідэяй).

З нагоды таго, што сучасны алімпійскі рух узнік не на пустым месцы, але з’яўляецца пераемнікам алімпійскага руху старажытнай Грэцыі, неабходна ўказаць на яго гістарычнае месца ў агульнай перыядызацыі развіцця алімпійскага руху. Для гэтага адзначым, што эпосе адраджэння алімпіяд папярэднічала эпоха забыцця алімпіяд старажытнасці (520–1450 гг.), а ёй – эпоха правядзення алімпіяд старажытнасці (776 г. да н.э. – 520 г. н.э.). Дзе 776 г. да н.э. – год правядзення першай алімпіяды старажытнасці (па версіі старажытнагрэчаскага гісторыка Цімея). А ў 520 годзе алімпіада апошні раз згадваецца ў патэнце імператара Юсцініяна, які абнавіў эдыкт Феадосія ад 393 году, забараніў правядзенне алімпіяд. Схематычна агульная перыядызацыя развіцця алімпійскага руху паказана на малюнку 3.

Малюнак 3 – Агульная перыядызацыя развіцця алімпійскага руху

Што тычыцца эпохі адраджэння сучасных алімпіяд, то яна можа быць падзелена на некалькі этапаў: этап адраджэння алімпійскай ідэі (1450–1604); этап актуалізацыі і спроб правядзення алімпіяд (1604–1894); этап падрыхтоўкі першай сучаснай алімпіяды (1894–1896). Этап адраджэння алімпійскай ідэі пачынаецца ўжо згаданым намі вышэй тэкстам М. Палмеры і заканчваецца 1604 годам, калі пад патранажам караля Якава I каралеўскі пракурор Роберт Довер распачаў правядзенне «Англійскіх Алімпійскіх Гульняў», якія штогод на тройцу праводзіліся на Брайтан-на-Хэсе. Са шматлікімі перапынкамі практыка правядзення гэтых гульняў працягвалася амаль сто гадоў [3]. Этап адраджэння алімпійскай ідэі таксама

звязаны з імёнамі паэтаў і драматургаў XVI стагоддзя Ганса Сакса і Томаса Кіда, якія ў сваёй творчасці займаліся папулярызаваннем алімпійскіх традыцый старажытнай Элады, што моцна паспрыяла вяртанню ў грамадскую свядомасць паняцця аб алімпійскіх гульнях. Нельга не ўказаць і на ролю швейцарца Ёханеса Аквіла, які ў 1516 годзе арганізаваў у Бадзене ўзорныя (паказальныя) алімпійскія выступленні, што можна лічыць першай спробай практычнай матэрыялізацыі алімпійскай ідэі [3].

Этап актуалізацыі і спроб правядзення алімпіяд (1604–1894) характарызуецца распрацоўкай алімпійскай ідэалогіі, далейшым пашырэннем алімпійскай ідэі ў грамадскай свядомасці і шматлікімі спробамі правядзення спаборніцтваў на ўзор старажытных алімпіяд. У гэтыя часы ў сферы распрацоўкі ідэалогіі сучаснага спорту працуе Джон Лок (1632–1704), які стаў сапраўдным тэарэтыкам фізічнай культуры джэнтльмена. Прадстаўленні аб джэнтльмене, якія склаліся пад уплывам поглядаў Джона Лока, пакладзены ў аснову прадстаўленняў аб сучасным спартсмене-алімпійцы. Першым даследчыкам гісторыі алімпіяд стаў англічанін Джылберт Вест (1703–1756), які напісаў на гэтую тэму доктарскую дысертацыю [3].

Тэарэтычныя распрацоўкі Чарльза Кінгслі (1819–1875) сфарміравалі ідэал «хрысціянскага джэнтльмена», які быў рэалізаваны на практыцы рэктарам каледжу ў Рэгі Томасам Арнольдам (1795–1842), што спарадзіла сусветны рух арнальдывму. Агульнапрызнана, што арнальдывзм адыграў галоўную ролю ў закладцы арганізацыйнага і маральнага фундаменту сучаснага спорту. Папулярны ў XVIII–XIX стагоддзях рух філантропаў актыўна займаўся папулярызаваннем і ўкараненнем фізічнага выхавання ў школы еўрапейскіх краін. Якраз выбітнму дзеячу гэтага руху немцу Гуте–Мутсу (1759–1839) належыць ідэя арганізацыі раз на чатыры гады міжнародных гульняў на манер антычных.

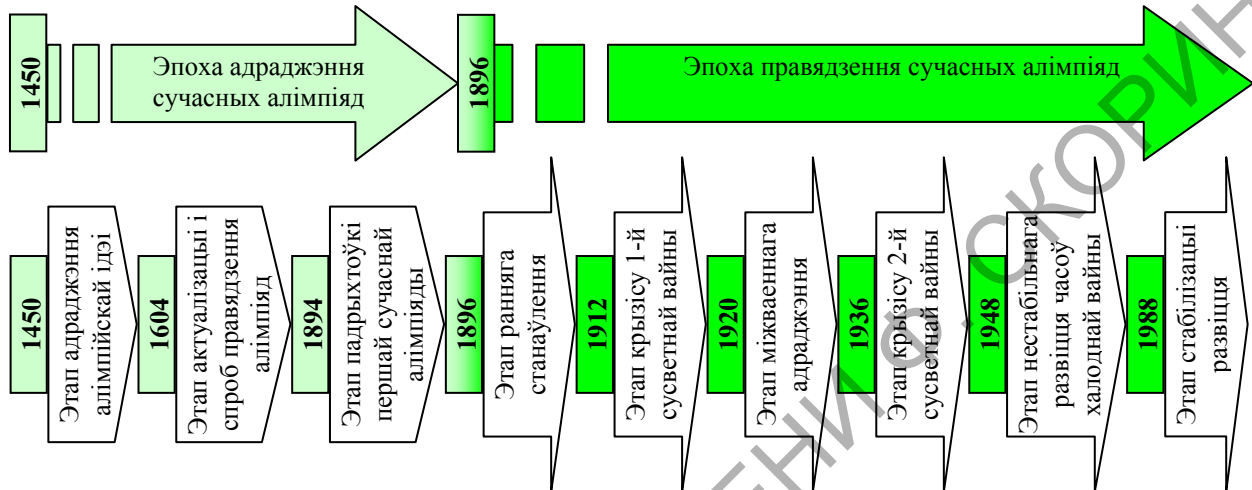
На этапе, які намі разглядаецца, пад уплывам агульнай цікаўнасці да гістарычных формаў фізічнай культуры робіцца серыя спроб узнаўлення практыкі правядзення алімпійскіх гульняў. У Швецыі пад назвай «Алімпійскія гульні» раз на два гады праводзіцца ўзорныя выступленні і спаборніцтвы па праграме антычных. У Грэцыі жыхары вёскі Летрыно ў гонар вызвалення ад турак, пачынаючы з 1838 года, спрабуюць з перыядычнасцю раз на чатыры гады праводзіць антычныя алімпійскія гульні. У Манрэалі (Канада) у 1844 годзе праводзіцца «Алімпійскія гульні». У 1859 годзе пад эгідай караля Грэцыі адбудоваецца антычны стадыён у Афінах і праводзіцца лёгкаатлетычныя спаборніцтвы з удзелам грэкаў Кіпру, Александрыі і Малай Азіі. Гэтыя гульні адбываюцца таксама ў 1870, 1875, 1888 і 1889 гг. [3]

На гэтым жа этапе разгортваецца самаадданая дзейнасць барона П'ера дэ Кубертэна (1863–1937), які праявіў сябе выбітным папулярызатарам і арганізатарам алімпіяд. 15 ліпеня 1889 года ў Парыжы на міжнародным лёгкаатлетычным кангрэсе П'ер дэ Кубертэн упершыню канкрэтна ставіць пытанне аб арганізацыі серыі міжнародных спаборніцтваў па ўзору старажытных алімпіяд. У 1893 годзе ён жа стварае Камітэт па падрыхтоўцы да ўстаноўчага кангрэсу, які і адбываецца 16 чэрвеня 1894 года ў Сарбонскім універсітэце з удзелам прадстаўнікоў 13 краін. На гэтым кангрэсе дэлегаты ствараюць Міжнародны алімпійскі камітэт, якому даручаюць падрыхтоўку і правядзенне першых алімпійскіх гульняў сучаснасці. На гэтым этапе актуалізацыі і спроб правядзення алімпіяд можна лічыць завершаным.

Этап падрыхтоўкі першай сучаснай алімпіяды (1894–1896) пачынаецца з 1894 года, калі ўстаноўчы кангрэс стварае Міжнародны алімпійскі камітэт, які распачынае падрыхтоўку да правядзення алімпіяды ў Афінах (1896). На гэтым этапе асаблівае значэнне мае асоба і дзейнасць П'ера дэ Кубертэна. Гэты таленавіты педагог, дыпламат і палітык у складаных палітычных умовах канца XIX стагоддзя здолеў аб'яднаць паплечнікаў, арганізаваць і правесці першыя сапраўдныя Алімпійскія гульні сучаснасці. Факт паспяховага правядзення першых сучасных алімпійскіх гульняў у Афінах лагічна завяршае этап падрыхтоўкі першай алімпіяды ў гісторыі развіцця сучаснага алімпійскага руху (а з ім завяршаецца эпоха адраджэння сучасных алімпіяд) і распачынае эпоху правядзення сучасных алімпіяд.

Увогуле, трэба адзначыць, што менавіта паспяховае правядзенне алімпійскіх гульняў з'яўляецца галоўным вынікам дзейнасці алімпійскага руху, індикатарам яго стану. Вось чаму якасныя (факты правядзення або неправядзення алімпіяд) і колькасныя (колькасць спартсменаў і краін-удзельніц) паказчыкі з'яўляюцца надзвычай важнымі характарыстыкамі стану

міжнароднага алімпійскага руху і мусяць быць улічаны пры стварэнні перыядызацыі яго развіцця. Прычым гады правядзення (неправядзення) алімпіяд з'яўляюцца натуральнымі вехамі на шляху развіцця алімпійскага руху. З улікам сказанага, эпоха правядзення сучасных алімпіяд можа быць падзелена на некалькі этапаў: этап ранняга станаўлення (1896–1912); этап крызісу 1-й сусветнай вайны (1912–1920); этап міжваеннага адраджэння (1920–1936); этап крызісу 2-й сусветнай вайны (1936–1948); этап нестабільнага развіцця часоў халоднай вайны (1948–1988); этап стабілізацыі развіцця (1988–...). У агульным выглядзе этапы развіцця сучаснага алімпійскага руху ў эпохі адраджэння і правядзення сучасных алімпіяд прадстаўлены на малюнку 4.

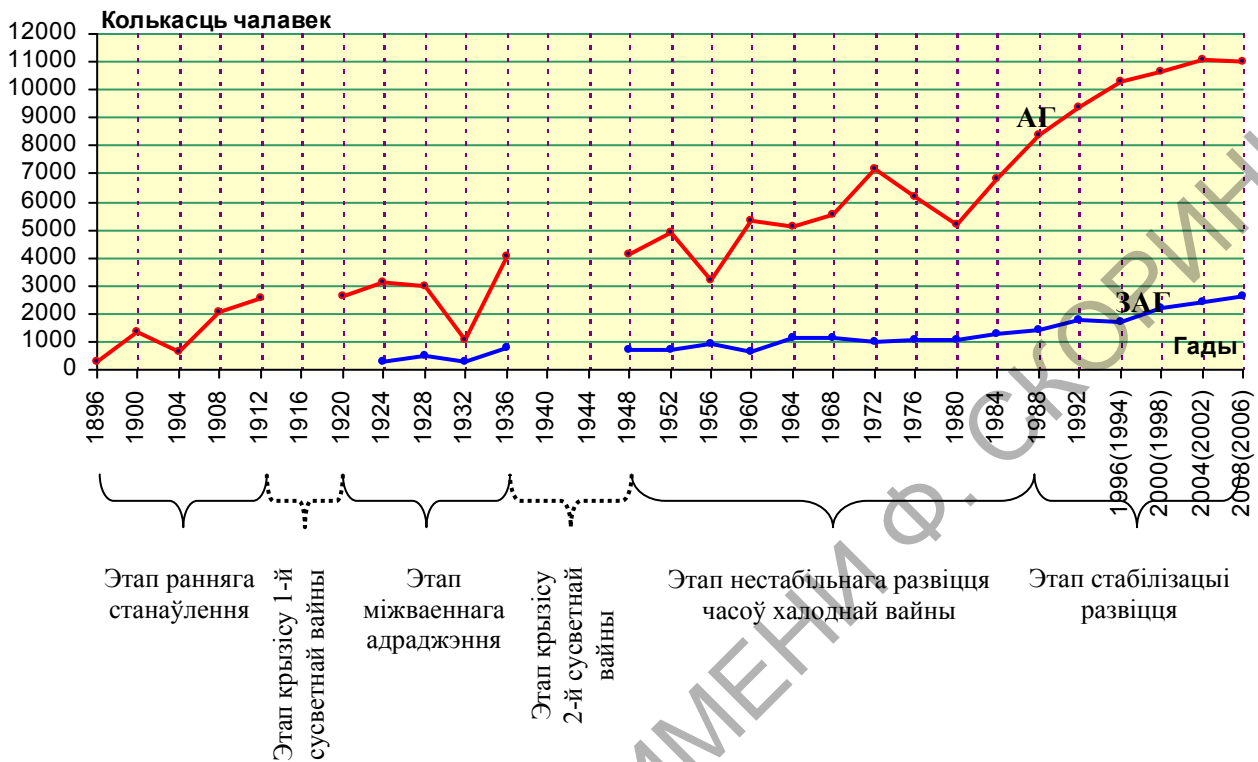

Малюнак 4 – Этапы эпохі адраджэння і эпохі правядзення сучасных алімпіяд

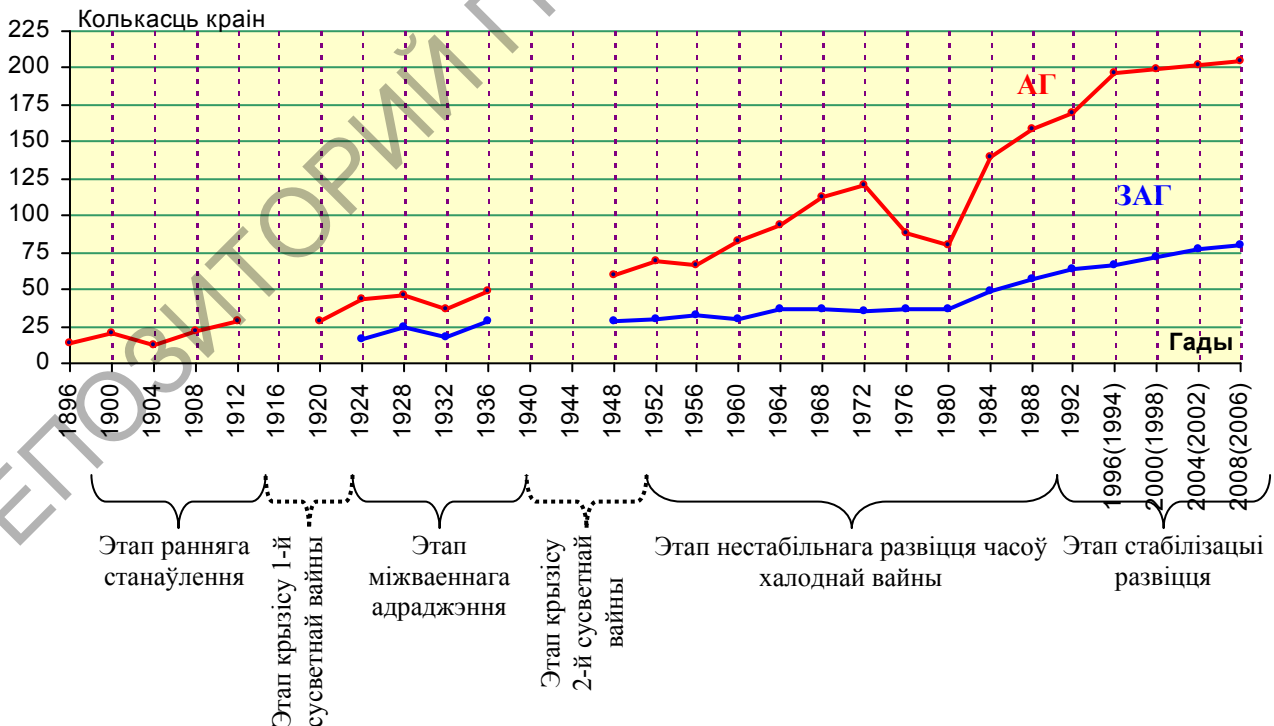
За аснову перыядызацыі эпохі правядзення сучасных алімпіяд таксама ўзяты фактар палітычны. Справа ў тым, што дзейнасць міжнароднага алімпійскага руху сучаснасці моцна залежыць ад палітычнага кантэксту. Глобальныя палітычныя крызісы XX стагоддзя спарадзілі крызісныя этапы і ў развіцці алімпійскага руху, калі з-за сусветных войнаў не былі праведзены алімпіяды 1916, 1940 і 1944 гадоў, а ў часы «халоднай вайны» алімпіяды не аднойчы рабіліся закладнікамі палітычных канфліктаў. Асабліва нестабільным і трывожным выглядаў перыяд паміж алімпіядамі 1972–1984 гадоў: алімпіяда 1972 года ў Мюнхене была азмрочана крывавым тэрарыстычным актам, алімпіяда 1976 года ў Манрэалі байкатавалася шэрагам афрыканскіх і арабскіх краін, алімпіяда 1980 года ў Маскве з ініцыятывы ЗША байкатавалася многімі краінамі свету, алімпіяда 1984 года ў Лос-Анжэлесе з ініцыятывы СССР байкатавалася краінамі «сацыялістычнага лагера». І толькі пасля заканчэння перыяду «халоднай вайны» назіраецца этап дастаткова стабільнага развіцця алімпійскага руху. На малюнках 5 і 6 паказана, як палітычныя катаклізмы ўплывалі на правядзенне алімпійскіх гульняў у якасным (па факту правядзення або неправядзення алімпіяд) і колькасным (колькасць краін-удзельніц і колькасць спартсменаў-удзельнікаў) планах.

Безумоўна, што ў аснову перыядызацыі можа быць пакладзены не толькі знешні адносна алімпійскага руху палітычны фактар, але і іншыя крытэрыі. У прыватнасці, можна звязаць этапы развіцця алімпійскага руху эпохі правядзення сучасных алімпіяд з імёнамі генеральных сакратароў (прэзідэнтаў) Міжнароднага алімпійскага камітэту (суб'ектыўны крытэрыі – асоба арганізатара алімпійскага руху). Пры такім падыходзе перыядызацыя набывае наступны выгляд: этап Дзімітраса Вікеласа (1894–1896); этап П'ера дэ Кубертэна (1896–1925); этап Анры дэ Байе–Латура (1925–1941); этап Зігфрыда Эдстрэма (1941–1952); этап Эверы Брендеджа (1952–1972); этап лорда Майкла Морыса Кіланіна (1972–1980); этап Хуана Антонія Самаранча (1980–2000); этап Жака Роге (2000–...) [3]. Таксама ў якасці менш суб'ектыўнага і больш сутнаскага можна абраць крытэрыі захавання краевугольных прынцыпаў алімпійскага руху, выкладзеных у алімпійскай хартыі. Пры такім падыходзе можна вылучыць этап дзеяння алімпійскай хартыі, этап адмовы ад прынцыпа аматарства, этап камерцыялізацыі алімпійскага руху і інш.

Неад'емнай часткай міжнароднага алімпійскага руху сучаснасці з'яўляецца беларускі алімпійскі рух. У звязку з гэтым перыядызацыя этапаў яго развіцця павінна быць упісана ў перыядызацыю этапаў развіцця сусветнага алімпійскага руху, але павінна мець сваю спецыфіку.

Малюнак 5 – Дынаміка колькасці спартсменаў-удзельнікаў летніх і зімовых Алімпійскіх гульняў і яе сувязь з этапамі развіцця алімпійскага руху сучаснасці

Малюнак 6 – Дынаміка колькасці краін-удзельніц летніх і зімовых Алімпійскіх гульняў і яе сувязь з этапамі развіцця алімпійскага руху

Безумоўна, што галоўным вынікам дзейнасці нашага алімпійскага руху з'яўляецца ўдзел беларускіх атлетаў у алімпійскіх гульнях, што і мусіць быць пакладзена ў аснову перыядызацыі яго развіцця. З другога боку, нельга не ўлічваць палітычны фактар, бо ўдзел самастойнай беларускай дэлегацыі ў алімпіядах стаў магчымы толькі пасля набыцця Беларуссю дзяржаўнага суверэнітэту. Да таго часу нашы атлеты бралі ўдзел у алімпіядах у складзе каманды СССР.

Акрэслім важнейшыя вехі ў развіцці беларускага алімпійскага руху. Упершыню беларускія атлеты ўзялі ўдзел у алімпіядзе 1952 года ў Хельсінкі. Прычым сем нашых спартсменаў бралі ўдзел у гэтых гульнях у складзе каманды СССР, для якой гэта таксама быў дэбют на алімпійскай арэне, бо нацыянальны алімпійскі камітэт (НАК) СССР быў прызнаны міжнародным алімпійскім камітэтам (МАК) толькі ў 1951 годзе на 45-й сесіі гэтай арганізацыі.

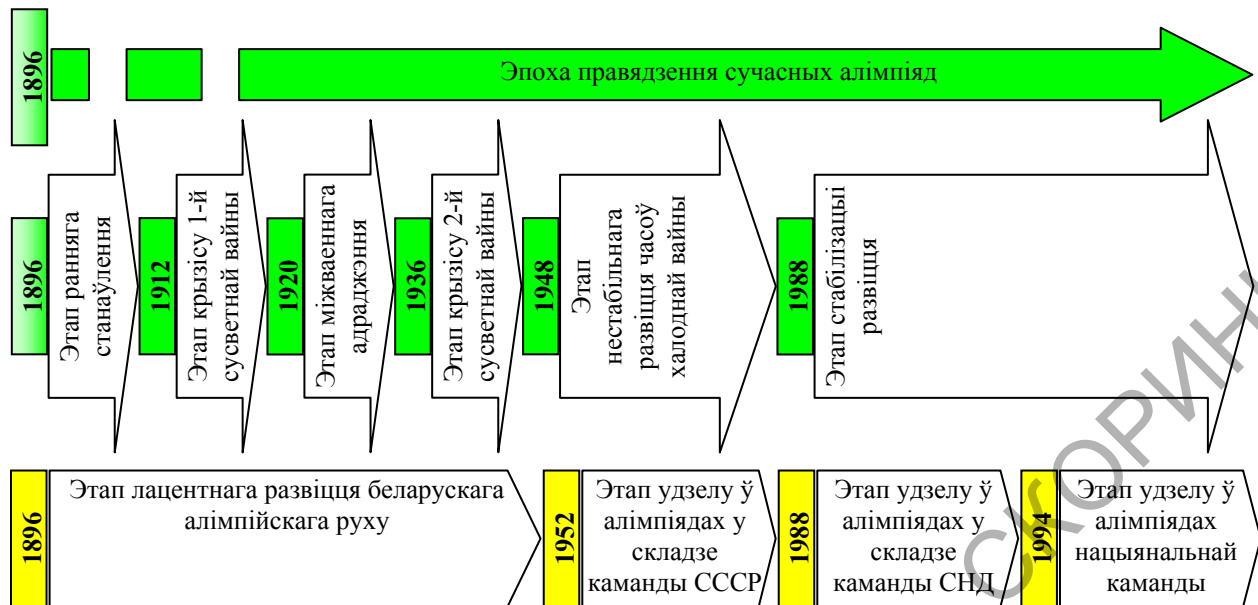
У склад алімпійскай каманды СССР 1952 года былі ўключаны беларускія атлеты – вясляр Стэфан Міхайлаў, лёгкаатлеты Міхаіл Крываносаў, Міхаіл Салтыкоў, Анатоль Юлін, Цімафей Лунёў, фехтавальнікі Юры Дзексбах і Герман Бокун. Алімпійскіх медалёў гэтая дружна ў Хельсінкі не здабыла. Упершыню пад нацыянальным сцягам нашы атлеты выступалі на алімпіядзе 1992 года ў Барселоне, але фармальна – у складзе аб'яднанай каманды СНД. 54 беларускіх атлеты заваявалі 13 залатых, 4 срэбныя і 5 бронзавых алімпійскіх медалёў.

Упершыню самастойнай нацыянальнай камандай беларускія атлеты выступалі на зімовай алімпіядзе 1994 года ў Лілехамеры. 33 нашых спартсмены прывезлі ў Беларусь 2 срэбныя алімпійскія медалі. (Пасля набыцця дзяржаўнага суверэнітэту ў 1991 годзе Беларусь адкрыла для сваіх спартсменаў новы алімпійскі далягляд. 22 сакавіка 1991 года быў створаны НАК Беларусі, які ў 1992 годзе быў прызнаны МАК у якасці часовага члена, а ў верасні 1993 года на 101-й сесіі МАК наш НАК стаў паўнаўартым членам міжнароднага алімпійскага руху). На летняй алімпіядзе самастойнай нацыянальнай камандай беларускія атлеты ўпершыню выступалі ў Атланце (1996). 144 пасланцы Беларусі заваявалі 1 залатую, 6 срэбных і 8 бронзавых алімпійскіх медалёў.

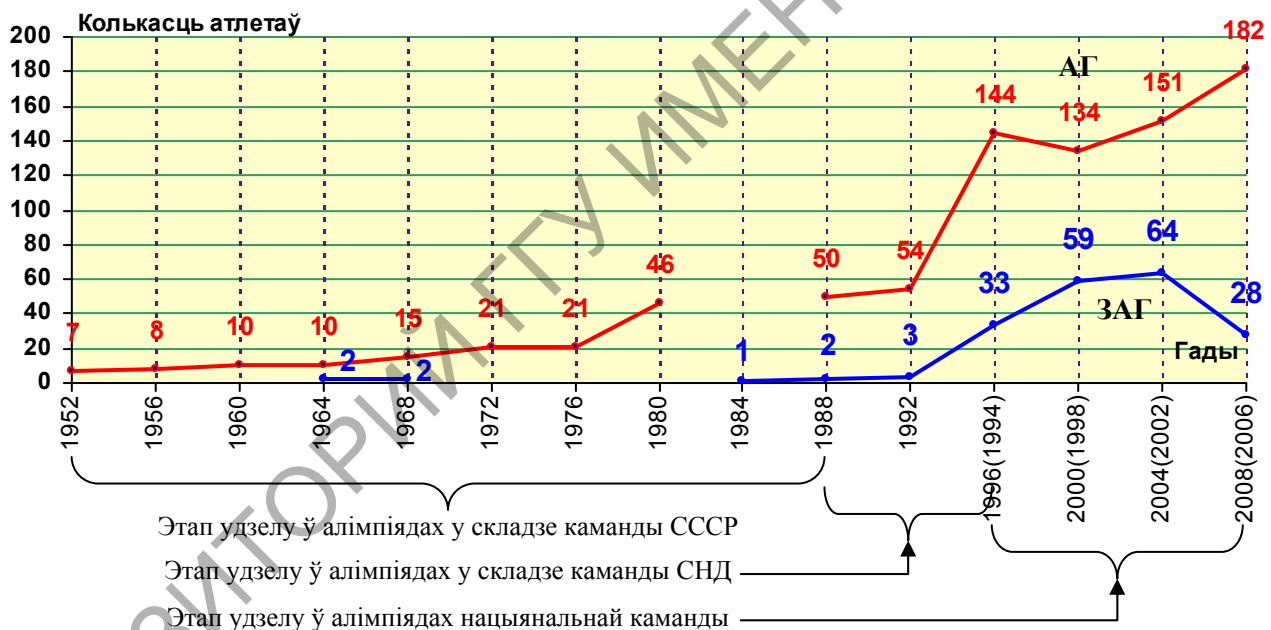
Такім чынам, у развіцці беларускага алімпійскага руху можна вылучыць этап латэнтнага развіцця (1896–1952); этап удзелу ў алімпіядах у складзе каманды СССР (1952–1988); этап удзелу ў алімпіядах у складзе аб'яднанай каманды СНД (1988–1994); этап удзелу ў алімпіядах нацыянальнай каманды (1994–...).

На этапе латэнтнага развіцця (1896–1952) беларускія атлеты не прымалі ўдзел у алімпійскіх гульнях, але актыўна і паспяхова выступалі на разнастайных міжнародных спаборніцтвах, што садзейнічала заваяванню спартыўнага аўтарытэту. На этапе ўдзелу ў алімпіядах у складзе каманды СССР (1952–1988) нашы атлеты ўзялі ўдзел у 9 летніх і 4 зімовых алімпіядах. У колькасных адносінах прадстаўніцтва беларусаў у складзе каманды СССР ад алімпіяды да алімпіяды паступова павялічвалася ад 7 (алімпіяда 1952) да 50 (алімпіяда 1988) чалавек. Што тычыцца зімовых алімпіяд, то беларускія атлеты ўдзельнічалі толькі ў гульнях 1964, 1968, 1984, 1988 гадоў, прычым склад нашай дэлегацыі не перавышаў 1–2 чалавек. На этапе ўдзелу ў алімпіядах у складзе аб'яднанай каманды СНД (1988–1994) беларускія спартсмены ўзялі ўдзел у летніх гульнях 1992 года ў Барселоне (54 атлеты) і зімовых гульнях гэтага ж года ў Альбервілі (3 атлеты). На этапе ўдзелу ў алімпіядах нацыянальнай каманды Беларусі (1994–...) нашы атлеты прынялі ўдзел у 4 летніх і 4 зімовых алімпійскіх гульнях. Прычым колькасны склад беларускай каманды ў цэлым павялічыўся як на летніх (144 → 134 → 151 → 181), гэтак і на зімовых (33 → 59 → 64 → 28) гульнях [4], [5]. Суадносіны этапаў развіцця беларускага і сусветнага алімпійскага рухаў эпохі правядзення сучасных алімпіяд паказаны на малюнку 7.

Дынаміка колькасці беларускіх атлетаў, якія бралі ўдзел у летніх і зімовых алімпійскіх гульнях, і яе сувязь з этапамі развіцця беларускага алімпійскага руху паказана на малюнку 8. Лёгка заўважыць, што на этапе ўдзелу ў алімпіядах нацыянальнай каманды колькасць беларускіх алімпійцаў значна павялічылася, што сведчыць пра паскарэнне тэмпаў развіцця беларускага алімпійскага руху.

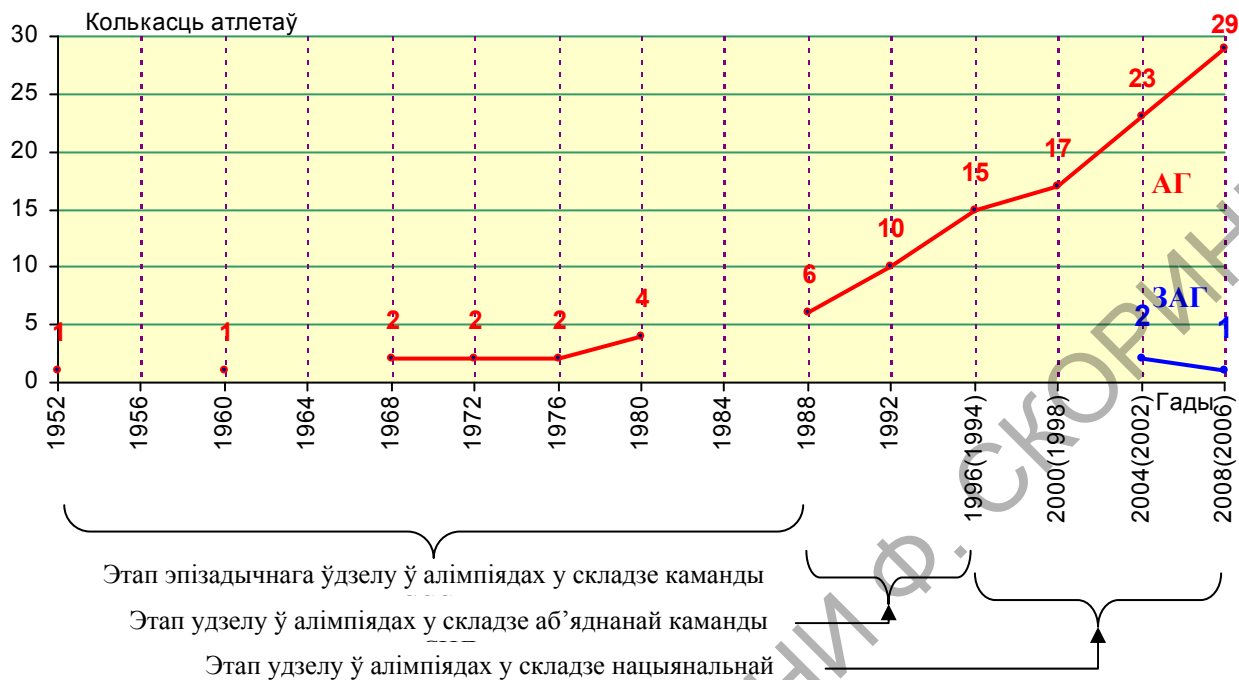
Малюнак 7 – Суадносіны этапаў развіцця беларускага і сусветнага алімпійскага рухаў эпохі правядзення сучасных алімпіяд

Малюнак 8 – Дынаміка колькасці беларускіх атлетаў, якія бралі ўдзел у летніх і зімовых алімпійскіх гульнях, і яе сувязь з этапамі развіцця беларускага алімпійскага руху

Што тычыцца рэгіянальных аддзяленняў беларускага алімпійскага руху, то кожны з іх мае сваю гісторыю развіцця, якая ўпісваецца ў кантэкст развіцця руху нацыянальнага і сусветнага. Напрыклад, перыядызацыя развіцця алімпійскага руху Гомельшчыны ў цэлым супадае з перыядызацыяй развіцця руху нацыянальнага (малюнак 9). У развіцці алімпійскага руху Гомельшчыны можна вылучыць наступныя этапы: этап латэнтнага развіцця (1896–1952); этап эпізадычнага ўдзелу ў алімпіядах у складзе каманды СССР (1952–1988); этап удзелу ў алімпіядах у складзе аб'яднанай каманды СНД (1988–1994); этап удзелу ў алімпіядах у складзе нацыянальнай каманды (1994–...).

На этапе латэнтнага развіцця (1896–1952) атлеты Гомельшчыны не прымалі ўдзел у алімпійскіх гульнях, але актыўна і паспяхова выступалі на разнастайных міжнародных спаборніцтвах.

Малюнак 9 – Дынаміка колькасці атлетаў Гомельшчыны, якія бралі ўдзел у летніх і зімовых алімпійскіх гульнях, і яе сувязь з этапамі развіцця алімпійскага руху Гомельшчыны

На этапе эпізадычнага ўдзелу ў алімпіядах у складзе каманды СССР (1952–1988) гомельскія спартсмены выступалі на 7 алімпіядах з 10. Прычым у колькасных адносінах склад гомельскай дружыны вар'іраваў ад 1 да 6 чалавек. На этапе ўдзелу ў алімпіядах у складзе аб'яднанай каманды СНД (1988–1994) ужо 10 гомельскіх спартсменаў узялі ўдзел у алімпіядзе 1992 года ў Барселоне. На этапе ўдзелу ў алімпіядах у складзе нацыянальнай каманды (1994 –...) гомельскія атлеты ўжо ўзялі ўдзел у чатырох летніх і дзвюх зімовых алімпіядах. Прычым іх прадстаўніцтва ў складзе беларускай нацыянальнай каманды з кожнай летняй алімпіядай няўхільна павялічваецца (15 → 17 → 23 → 29 чалавек) [1], [4]. Што тычыцца зімовых алімпіяд, то на гэтым этапе гомельскія атлеты ўзялі ўдзел у гульнях у Солт-Лэйк-Сіці (2002) – 2 спартсмены і ў Турыне (2006) – 1 спартсменка. Таксама трэба адзначыць, што ў арганізацыйным плане вехаў у развіцці алімпійскага руху Гомельшчыны стаў 1996 год, калі па рашэнню Алімпійскага сходу Беларусі было створана прадстаўніцтва НАК Беларусі ў Гомельскай вобласці. Аналагічныя прадстаўніцтвы былі створаны і ў іншых абласцях краіны, а таксама ў сталіцы.

Літаратура

1. Рузавин, Г.И. Методология научного исследования : учеб. пособие для вузов / Г.И. Рузавин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 317 с.
2. Старченко, В.Н. Идеиная и социальная составляющие олимпийского движения древней Греции / В.Н. Старченко // Совершенствование функционирования и развития образовательных систем : акмеологический подход : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. / под ред. Н.В. Кухарева. – Гомель : ГГОИПК, 2006. – Вып. VIII. – Ч. 2 – С. 77–81.
3. Кун, Л. Всеобщая история физической культуры и спорта / Л. Кун. – М. : Радуга, 1982. – 399 с.
4. Гомельщина олимпийская / сост. И.Ф. Штейнер ; авт. текста В.Н. Старченко, А.И. Боровская, С.В. Севдалев, С.И. Ханеня. – Минск : Литература и искусство, 2007. – 160 с.

5. Старчанка, У.М. Некаторыя статыстычныя характарыстыкі алімпійскага руху Гомельшчыны / У.М. Старчанка // Акмеологічныя асновы становлення педагога-професіянала в образовательных системах на современном этапе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., 23–24 ноября 2007 г. : в 2 ч. – Гомель : Гомельский ГОИПК и ППР и СО, 2007. – Ч. 2. – С. 93–98.

Гомельский государственный
университет им. Ф. Скорины

Поступило 09.12.11

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ